

УДК 328 ЄС:327.7:327.8

Горюнова Є. О.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та історії, Таврійський
національний університет ім. В. І. Вернадського
(Україна, Київ), evgeniagor@gmail.com

ПРОБЛЕМА АНЕКСІЇ КРИМУ В ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПАРЛАМЕНТУ

Проаналізовано реакцію Європейського парламенту на анексію Криму Російською Федерацією в контексті зовнішньополітичної діяльності ключової інституції Євросоюзу. Зазначено, що Європарламент, який визначає напрямки та аспекти зовнішньої політики ЄС, займає послідовну позицію щодо кримської проблеми, не визнаючи російської анексії українського півострову. У прийнятих резолюціях євродепутати визнають Росію країною-окупантом, яка порушує права людини на півострові, жорстко переслідуючи тих, хто не визнає анексію. Головним засобом протидії російській агресії в Європарламенті вважають санкції у вигляді заборони для європейських компаній ведення бізнесу з Кримом, а також персональні обмеження для тих, хто причасний до анексії півострову або порушення прав людини. Ці санкції є проявом спільної позиції ЄС щодо Росії, тому їх повинні реалізовувати усі національні уряди країн-членів. Скасування санкцій можливо тільки після повного відновлення суверенітету України над усією територією країни.

Ключові слова: Європейський Союз, Європейський парламент, зовнішня політика, анексія, Крим, Російська Федерація, Україна.

Анексія українського Криму та гібридна війна, розв'язана Російською Федерацією на сході України, стали суттєвим випробуванням для Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗПБ). На відміну від національної держави, де зовнішня політика формується на рівні парламенту, голови держави або уряду, в ЄС ця проблематика зосереджена в наднаціональних інституціях – Раді ЄС, Єврокомісії, та Європарламенті.

Зовнішня політика ЄС як міжнародного актора є предметом вивчення багатьох фахівців, але особливості її реалізації наднаціональними інституціями вивчає вже й не таке широке коло політологів (Дж. Батера, Л. Ерклендс, Т. Даниель, С. Блокманс, М. Стрежнева тощо). Кримський вектор у зовнішній політиці ЄС взагалі знаходиться поза увагою дослідників, що спонукає до наукових розробок цієї проблеми.

Мета статті – проаналізувати роль Європейського парламенту (ЄП) в формуванні зовнішньополітичного курсу в контексті російської анексії Криму.

Європейський парламент має досить широку автономію саме в міжнародних справах, що збільшає його від необхідності солідаризуватися з позицією виконавчих інституцій ЄС (Ради ЄС, Єврокомісії та, відповідно, Верховного представника з іноземних справ) [1]. Саме тому рішення Європарламенту у сфері зовнішніх відносин іноді йдуть на крок попереду інших інституцій ЄС. Зазначимо, що згідно Лісабонського договору, високий представник з іноземних справ повинен проводити консультації з ЄП щодо головних пріоритетів СЗПБ та інформувати Європарламент стосовно напрямків розвитку СЗПБ, приймаючи до уваги зауваження ЄП [2].

Однак, резолюції Європарламенту щодо зовнішніх справ часто мають характер політичних заяв, де зазначені позиції Європарламенту, на яких він згоден співпрацювати з іншими інституціями ЄС, або визначаються певні напрямки роботи для цих інституцій. До того ж резолюції ЄП, особливо якщо вони кардинальних для ЄС питань – порушення міжнародного

права або прав людини – стають певною «дорожньою мапою» для національних урядів в міжнародних справах.

Ступень виконання цих завдань вже буде залежати від подальших консультацій між ЄП, Радою ЄС та Єврокомісією.

Протягом 2014–17 рр. Європейський парламент прийняв майже 20 резолюцій, які різною мірою стосуються питання анексії Криму.

Усі резолюції ЄП можна розподілити на кілька груп: 1) резолюції, щодо ситуації в Україні (анексія Криму та гібридна війна на сході України); 2) резолюції щодо інших країн (насамперед Росії); 3) резолюції щодо порушення прав людини в анексованому Криму; 4) резолюції загального характеру.

Перша резолюція Європарламенту, яка зосереджує увагу саме на проблемі окупації Криму Росією, була прийнята 13 березня 2014 року напередодні так званого референдуму, за допомогою якого Кремль намагався легітимізувати анексію українського півострова.

У неї депутати визнали факт російського військового вторгнення до Криму, який сама ж Росія визнавала українською територією у низці договорів. Майбутній референдум в Європарламенті визнали нелегітимним, бо він проводиться всупереч нормам українського законодавства. Єдиний вихід з кризи євродепутати бачили в дотриманні Росією норм міжнародного права та виведенні її військ з території українського півострова. В іншому випадку до превентивних засобів щодо Росії, які 3 березня оголосила Європейська Рада, євродепутати запропонували додати більш суттєві міри – ембарго на постачання зброї, візові обмеження, протидію російським енергетичним компаніям та замороження активів осіб, які мають причетність до анексії Криму) [3].

Після початку військових дій на сході України кримська тема вже не є окремим предметом уваги ЄП, але майже у кожній резолюції щодо України парламентарії знову чітко наголошують, що ЄС ніколи не визнає незаконну анексію Криму Росією та збереже проти неї санкції до повного відновлення суверенітету України над всією територією країни.

Вітаючи перемови в Мінську та припинення вогню, в Європарламенті висловлювали побоювання (резолюція від 18.09.2014 р.), що Кремль може використати перемир'я на сході України задля перегрупування своїх військ та нового наступу, метою якого буде створення коридору до Криму та навіть Придністров'я. На думку євродепутатів, така підступна позиція Росії повинна викликати з боку ЄС більш жорстку відповідь аж до відключення Росії від системи Swift та виключення її з програм по громадського атомного співробітництва [4].

Оскільки Мінськ дозволив певним чином стабілізувати ситуацію на сході України, протягом 2015 року ЄП визначає головні засади відносин з Росією як країною-агресором. Агресію Кремля проти України в Європарламенті розглядають як прояв російського експансіонізму, який загрожує не тільки Україні, але й самому ЄС. Щоб протистояти цій експансіоністській політиці держави-члени ЄС повинні спільно діяти, особливо з приводу антиросійських санкцій, наполягаючи на тому, що вони можуть бути скасовані тільки після повного виведення російських військ з території України. Важливим завданням для дипломатичної служби Союзу та національних урядів

є протидія спробам Росії «заморозити» конфлікти на Донбасі та в Криму [5].

Взагалі російська агресія щодо України призводить до того, що ЄП починає розглядати відносини з Росією крізь призму протиправних дій Росії на пострадянському просторі, що потребує суттєвої кореляції зовнішньополітичного курсу ЄС щодо Росії. «ЄС не може розраховувати на повернення до бізнесу з Росією «як звичайно» та не має іншого вибору, як провести критичну переоцінку відносин з Росією та розробити план дій щодо протидії агресивній політиці Москви», – зазначається в звіті про відносини ЄС і Росії, затвердженому Європарламентом 10 червня 2015 року [6]. Повернення до нормальних стосунків між ЄС та Росією можливо тільки за умов повного відновлення територіальної цілісності та суверенітету України.

Наполягання на дотриманні спільної позиції щодо Росії ЄП розповсюджує не тільки на країни-члени, але вимагає такої ж позиції від держав, які мають намір вступити до ЄС. Протягом 2017 року було прийнято дві резолюції із закликом приєднатися до антиросійських санкцій відносно Македонії й Боснії та Герцеговини.

Третя група резолюцій стосується порушення Росією прав людини в окупованому Криму. Поява кожного документа зумовлена низкою суттєвих порушень прав кримчан з боку російської окупаційної влади, політичними переслідуваннями тих, хто не підтримує анексію, особливо з числа кримських татар.

«Зловживання було зареєстровані проти татарської спільноти, більшість з якої виступала проти російського поглинання та бойкотували так званий референдум 16 березня 2014 року», – підкреслено в резолюції ЄП від 4 лютого 2016 року [7]. Вважаючи Росію країною-окупантом, парламентарії наголошують, що згідно з нормами міжнародного права, саме вона несе повну «відповідальність за забезпечення безпеки та повагу людських, культурних та релігійних прав корінних народів», до яких відносяться й кримські татари. Відповідно, вони мають право на створення своїх релігійних, культурних, соціальних та політичних інститутів, яким виступає Меджліс кримськотатарського народу, проти якого окупаційна влада Криму розпочала судовий процес. Європарламент закликав Росію припинити тиск на Меджліс та забезпечити доступ на півострів міжнародних експертів, представників правозахисних організацій та ЗМІ.

Незважаючи на заклик до російської влади утриматися від переслідувань Меджлісу, його було заборонено судовим рішенням у квітні 2016 року. Це стало приводом для нової резолюції парламенту ЄС від 12 травня 2016 року, де депутати вимагали невідкладної відміни цього судового рішення, визнаючи його політично вмотивованим. «Європарламент вважає, що це рішення є системним та цілеспрямованим переслідуванням кримських татар, має політичну мотивацію та направлено на подальше залякування законних представників татарської громади», – йдеться в документі [8].

Чергову резолюцію щодо політичних в'язнів з числа українських громадян, серед яких найбільше кримчан, Європарламент приймає в березні 2017 року. Євродепутати знову наголосили на масштабних порушеннях прав людини в Криму, закликали

керівництво Росії звільнити усіх політв'язнів та припинити переслідування кримчан, які виступають проти анексії Криму. Важливим є й те, що в цьому документі пролунала думка про можливість створення міжнародного формату переговорів з приводу деокупації Криму [9].

5 жовтня 2017 року ЄП приймає чергову резолюцію щодо порушення прав людини в Криму у відповідь на засудження окупаційними судами кримськотатарських лідерів Ахтема Чійгоза та Ільмі Умерова, а також кримського журналіста Миколу Семену. На думку євродепутатів, усі ці вироки свідчать про інструментальне використання судової системи для придушення тих, хто не визнає російської анексії півострову. «Усі вони отримали політичні вироки за відмову визнати анексію Криму, що в Росії розглядається як прояв екстремізму», – наголошується в резолюції [10].

Серед документів, які стосуються міжнародних питань, особливе значення має резолюція щодо стратегічної військової ситуації у басейні Чорного моря після анексії Криму (від 11.06.2015 р.).

«Незаконна анексія Криму викликала важливі зміни в стратегічному ландшафті Чорноморського басейну та прилягаючої території», – наголошується у документі [11]. Ці зміни загрожують безпеці ЄС, бо Росія з окупацією Криму отримала важливий плацдарм відносно західних територій (Балкани, Придністров'я та гірло Дунаю) та півдня (Східне Середземномор'я). Особливе занепокоєння Європи викликає можливість розміщення Росією на півострові ядерної зброї та розташування там систем зброї подвійного призначення, яка може нести ядерний заряд.

ЄС розглядає такі дії Росії як повернення до блокового протистояння часів «холодної війни» та наголошує на створенні адекватних мір протидії Росії за допомогою, насамперед, НАТО. Саме тому для ЄС вкрай важливе повернення Криму до України, що знизить рівень напруження в Чорному морі.

Таким чином, позиція ЄП щодо Криму має декілька ключових аспектів. По-перше, вустами євродепутатів ЄС звинувачує Росію в порушенні міжнародного права анексією Криму та запевняє, що ніколи не визнає анексії українського півострова. По-друге, подальші відносини з Росією ЄС намагається розглядати крізь призму розв'язання «української кризи», яка повинна завершитися повним відновленням українського суверенітету над всією територією держави. По-третє, експансіонізм Росії у сукупності з милітаризацією басейну Чорного моря визнані ключовими загрозами європейській безпеці, що потребують переформатування оборонної політики ЄС, розширення співпраці з НАТО, а також формування нової стратегії щодо регіону Чорного моря. По-четверте, незважаючи на високий рівень загроз, які йдуть від Росії, ЄС продовжує вважати головним засобом протидії російській агресії санкції – у вигляді персональних обмежень проти тих, хто причетний до анексії Криму та порушення прав людини на півострові, а також заборони для європейських компаній вести бізнес з Кримом. Питання посилення антиросійських санкцій (наприклад, відключення Росії від системи Swift), які розглядалися в 2014 році, зараз вже не звучать в резолюціях Європарламенту. По-п'яте, ЄП виступає послідовним захисником прав людини в анексованому

Криму, вимагаючи від Росії як держави-окупанта дотримання норм міжнародного права та припинення політичних переслідувань тих, хто не визнав анексію півострова. Особливу увагу в ЄС приділяють порушенням прав кримських татар як корінного народу Криму.

УДК 141.311:81'42:32

Лепська Н. В.,

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, докторант кафедри політології, Запорізький національний університет (Україна, Запоріжжя), lepskanv@gmail.com

Список використаних джерел

1. Thym Daniel. The Intergovernmental Constitution of the EU's Foreign, Security & Defence Executive // European Constitutional Law Review. – 2011. – Vol.7. – Issue 3. – P.453–480.
2. Wisniewski Elisabeth. The Influence of the European Parliament on the European External Action Service // European Foreign Affairs Review. – 2013. – Vol.18, №1. – P.81–101.
3. Resolution on the invasion of Ukraine by Russia [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2014/2627\(RSP\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2014/2627(RSP)&l=en)
4. Resolution on the situation in Ukraine and the state of play of EU–Russia relations [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2014/2841\(RSP\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2014/2841(RSP)&l=en)
5. Resolution on the situation in Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2014/2965\(RSP\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2014/2965(RSP)&l=en)
6. Resolution on the state of EU–Russia relations [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2015/2001\(INI\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2015/2001(INI)&l=en)
7. Resolution on the human rights situation in Crimea, in particular of the Crimean Tatars [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2016/2556\(RSP\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2016/2556(RSP)&l=en)
8. Resolution on the Crimean Tatars [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2016/2692\(RSP\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2016/2692(RSP)&l=en)
9. Resolution on the Ukrainian prisoners in Russia and the situation in Crimea [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2017/2596\(RSP\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2017/2596(RSP)&l=en)
10. Resolution on the cases of Crimean Tatar leaders Akhmet Chygoz, Ilmi Umerov and the journalist Mykola Semena [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FNONGML%20MOTION%20P8-RC-2017-0545%20%20DOC%20PDF%20V0%2F%2FEN>
11. Strategic military situation in the Black Sea basin following the illegal annexation of Crimea by Russia [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2015/2036\(INI\)&l=en](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?reference=2015/2036(INI)&l=en)

Horiunova E. O., PhD, docent, docent, Department of Philosophy and History, V. Vernadsky Taurida National University (Ukraine, Kyiv), evgeniagor@gmail.com

The problem of the annexation of Crimea in the foreign policy of the European Parliament

The article analyzes the reaction of the European Parliament to the annexation of Crimea by the Russian Federation in the context of foreign policy activities of the key institution of the European Union. It was noted that the European Parliament, which defines the directions and aspects of EU foreign policy, was consistent in the Crimean problem, not recognizing the Russian annexation of the Ukrainian peninsula. The MEPs recognize Russia as an occupant country, which violates human rights on the peninsula, brutally persecuting those people who do not agree with the annexation, in adopted resolutions. The European Parliament considers sanctions in the form of prohibitions for European companies to do business with Crimea as well as personal restrictions for those involved in the peninsula annexation or the violation of human rights as the main way to counteract Russian aggression. These sanctions are a manifestation of the EU's common position regarding Russia, so they should be implemented by all national governments of the member states. The sanctions can be lifted only after the complete restoration of Ukraine's sovereignty over the whole territory of the country.

Keywords: European Union, European Parliament, foreign policy, annexation, Crimea, Russian Federation, Ukraine.

ПРОБЛЕМА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРОСТОРУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Розглядається поняття простору з огляду його полісемантичності, що поступово закріплювалася у суспільно-політичному науковому дискурсі, починаючи ще з витоків античного світогляду до сучасних парадигм геополітичних досліджень на ґрунті культурної географії, сакральної географії, міфогеографії та ін. Наголошено, що внаслідок змістового урізноманітнення сегментів сучасного політичного простору та його багатомірності, поняття простору теж набуло нових концептуальних інтерпретацій. Звернуто увагу на поступове обмеження практичних можливостей класичних теорій просторової організації світу щодо з'ясування специфіки суперечливих моделей політичної діяльності сучасних суб'єктів політики. У підсумку доведено необхідність концептуального оновлення змісту понять «простір» та «політичний простір» у зв'язку з динамічними змінами сьогоденної кон'юнктури політичного світоустрою.

Ключові слова: простір, спатіальність, соціальний простір, політичний простір, геополітичний простір, географічний простір, освоєння простору.

Кардинальні зміни, що відбуваються в межах сучасної глобалізованої цивілізації, засвідчують певну розгубленість, неготовність та розчарування світових політичних еліт щодо можливостей надати організаційної керованості та конструктивності спатіальному (від англ. *spatial* – просторовий, *spatiality* – просторовість) плину макрополітичних процесів. Відомо, що «політика» з грецької означає мистецтво управління державою та суспільством. Звідси макрополітичне управління, як управління на вищому рівні глобальних світових процесів, розуміється як вкрай складна система з численними державними та недержавними акторами, що залучені у різноманітні відносини (інституціалізовані або неформальні, спрямовані на довгострокову перспективу або на досягнення короткострокової тактичної мети, партнерські або конкурентні), які відбуваються в межах всеосяжного політичного простору. Оскільки політичний простір є специфічною проекцією політики на сферу управління соціальними (в широкому сенсі слова) та й, зокрема, політичними процесами, то проблеми управлінського характеру безумовно вимагають глибокого переосмислення і осучаснення рефлексії спатіальних проблем.

Поняття простору є фундаментальним серед філософських та загальнонаукових категорій і наразі активно застосовується у суспільних науках, передусім в соціології. Зазвичай воно тлумачиться як інтерсуб'єктивна реальність, яка з тією або іншою мірою свідомості вибудовується людьми, що об'єднані в певні спільноти, та відповідно до існуючих ціннісно-світоглядних уявлень, функціонуючих норм життєустрою тощо. У спатіальних межах відбуваються численні взаємозв'язки та взаємодії між суб'єктами і об'єктами соціальної дійсності, відтворюються різноманітні моделі соціальної практики. Останнім часом поняття простору дедалі активніше актуалізується у наукових колах, стає фокусом жвавих дискусій, що спричинено переходом до постіндустріальної smart-цивілізації, еволюційним ускладненням структури простору з постійною зміною домінуючої ролі тих або інших його рівнів. Крім того, змінюється і функціональне навантаження елементів